

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024

Šimon Krásný

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Nietzsche a úpadek vkusu
Bakalářská práce

2024

Šimon Krásný

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Šimon Krásný**
Osobní číslo: **H21098**
Studijní program: **B0223A100005 Filosofie**
Specializace: **Filosofie**
Téma práce: **Nietzsche a úpadek vkusu**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie a religionistiky**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se soustředí na Nietzscheho pozdní aforismy, ve kterých pojednává o vkusu, o cestě za dobrým vkusem a jeho úpadku. Primární otázky práce týkající se úpadku vkusu, jako: "co je úpadek vkusu?", "jak se projevuje?" a "jak se mu dá předejít?" předpokládají vysvětlení pojmu vkusu a jeho měření. Z tohoto důvodu bude začátek práce věnován Humově výkladu kritéria vkusu, aby byl vytyčením stěžejních vlastností pojem srozumitelnější. Mimo estetiku se práce zabývá rovněž morálkou a lidským chováním, jelikož se měřítko vkusu zakládá na soudu libosti a nelibosti, čímž se vztahuje k lidskému hodnocení v obecnějším smyslu. Úpadek vkusu se nevztahuje pouze na jedince, nýbrž i na kulturu a obecné pravidla, podle kterých lidé jednají. V práci tedy půjde o to vysvětlit, jak Nietzsche chápe úpadek lidstva a soudnosti.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Hume, D., O měřítku vkusu, in: Niederle, R., Estetika, Brno: Vutium, 2004.
F. Nietzsche, Radostná věda, Československý spisovatel, Praha 1992.
B. Nietzsche, Mimo dobro a zlo, OIKOYMENH, Praha 2021.
Nietzsche, F., Tak pravil Zarathustra, Rybka Publishers, Praha 2018
Safranski, R., NIETZSCHE Biografie jeho myšlení, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2021.
P. Kouba, Nietzsche; Filosofická interpretace, Český spisovatel, Praha 1995.
Mitchell, J., Nietzsche on taste: epistemic privilege and antirealism, Inquiry, 2016.
R. Scruton, Krása, OIKOYMENH, Praha 2021.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Alena Roreitnerová, Ph.D.**
Katedra filosofie a religionistiky

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2023**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. června 2024**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Ondřej Krása, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2023

Prohlašuji:

Práci s názvem *Nietzsche a úpadek vkusu* jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 15. 6. 2024

Šimon Krásný

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych tímto poděkoval vedoucí bakalářské práce Mgr. Aleně Roreitnerové, Ph.D. za její trpělivost, ochotu a cenné rady k úpravám, bez kterých by práce ani zdaleka nevypadala tak, jak vypadá nyní. Jmenovitě bych chtěl též poděkovat Mgr. Ondřeji Sikorovi, Ph.D. za ochotu k diskusím, které mi pomohly rozšířit obzory o dané problematice.

ANOTACE

Práce se soustředí na Nietzscheho pozdní aforismy, ve kterých pojednává o vkusu, o cestě za dobrým vkusem a jeho úpadku. Primární otázky práce týkající se úpadku vkusu, jako: „co je úpadek vkusu?“, „jak se projevuje?“ a „jak se mu dá předejít?“ předpokládají vysvětlení pojmu vkusu a jeho měřítko. Z tohoto důvodu bude začátek práce věnován Humeově výkladu kritéria vkusu, aby byl vytyčením stěžejních vlastností pojem srozumitelnější. Mimo estetiku se práce zabývá rovněž morálkou a lidským chováním, jelikož se měřítko vkusu zakládá na soudu libosti a nelibosti, čímž se vztahuje k lidskému hodnocení v obecnějším smyslu. Úpadek vkusu se nevztahuje pouze na jedince, nýbrž i na kulturu a obecná pravidla, podle kterých lidé jednají. V práci tedy půjde o to vysvětlit, jak Nietzsche chápe úpadek lidstva a soudnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

vkus, instinkt, svědomí, obecný princip, duch, svoboda, rozum, cit, krása, vznešenost, hodnota, potřeba, kultura, umění, život, vůle, moc

TITLE

Nietzsche and the decline of taste

ANNOTATION

The thesis focuses on Nietzsche's late aphorisms, in which he discusses taste, the path to good taste and its decline. The primary questions of the thesis concerning the decline of taste, such as "what is the decline of taste?", "how does it manifest itself?" and "how can it be prevented?" presuppose an explanation of the concept of taste and its criterion. For this reason, the beginning of the thesis will be devoted to Hume's explanation of the criterion of taste, in order to make the concept more comprehensible by highlighting its key characteristics. Beyond aesthetics, the thesis also addresses morality and human behaviour, as the measure of taste is based on the judgment of pleasure and displeasure, thus relating to human judgement in a more general sense. The decline of taste applies not only to individuals but also to culture and the general rules according to which people act. The thesis will therefore seek to explain how Nietzsche understands the decline of humanity and judgement.

KEYWORDS

Taste, instinct, conscience, general principle, spirit, freedom, reason, feeling, beauty, sublime, value, need, culture, art, life, will, power

Obsah

ÚVOD	9
1. HUME A VKUS	10
1.1. Citové a rozumové stanovisko	10
1.2. Dobrý vkus.....	12
1.3. Rozdílnost názorů	13
2. NIETZSCHE A VKUS	14
2. 1. Krása o sobě.....	15
2. 2. Cit a přirozená potřeba.....	16
2. 3. Rozum a obecný princip	17
3. CESTA ZA DOBRÝM VKUSEM	19
3. 1. Hlobání.....	19
3. 2. Špatný vkus.....	21
3. 3. Vznešenost a věda.....	23
3. 4. Překonání obecného principu.....	25
4. JINÁ DOBA, JINÝ ČLOVĚK	27
4. 1. Historický smysl	28
4. 2. Úpadek vkusu a zproblematizování kultury.....	29
4. 3. Svobodný duch a umění.....	30
ZÁVĚR	33
POUŽITÁ LITERATURA.....	35

ÚVOD

Jakožto zapálený moralista a umělec se Nietzsche kromě psychologických mikroanalýz nepřekvapivě angažoval rovněž v bádání v okruhu kultur a vkusu, který se na kulturu nutně váže podobně jako samotná morálka. V této práci bych se věnoval Nietzscheho neurovnaným myšlenkám na téma vkusu, a chtěl bych si klást otázku, zda by pozdní Nietzsche souhlasil s chápáním vkusu, jak ho představil David Hume, rovněž jak Nietzsche vnímá úpadek vkusu, a zda nám ve svých aforismech nabízí řešení zapeklité situace, do níž jsme se dostali.

Je celkem jasné, že je třeba kromě samotného vkusu spolu s Nietzschem prozkoumat rovněž přirozenost lidského chování a jeho tendence, avšak nejprve si vyjasníme, co onen vkus vlastně je. Pro vysvětlení a pochopení pojmu vkusu zaměříme naši pozornost na text *O měřítku vkusu* od Davida Huma. Samotné Humeovy názory a přístup, kterým vykládá vkus na bázi kulturní relativity, naturalismu a individuálního utváření hodnot, je v porovnání s Nietzscheho stylem výkladu v mnoha ohledech podobný, a proto je pro naše téma relevantní. Ačkoliv autoři samozřejmě nezastávají stejné stanovisko ve všech ohledech, jedná-li se o problematiku vkusu, bude i tak Hume pro začátek vhodný k jednoznačnějšímu uchopení a vymezení pojmu vkusu.

1. HUME A VKUS

Začneme tedy s textem o vkusu od Davida Huma. Co nás prvního napadne, když se řekne vkus? A k čemu nám slouží? Jedinec, jenž nikdy nad tímto pojmem moc neuvažoval a nikdy se odborně nezajímal o krásné věci, by nám byl schopen říci alespoň základy toho, co vkus je.¹ Už jen to, že je člověkem, který má podíl na lidské společnosti, s sebou nese, že byl vychováván k určitým předpojatostem, které utvářely jeho osobnost.² Na základě libosti a nelibosti, kterým byl z části od mládí učen prostředím, ve kterém vyrůstal, vzniká jeho názor na krásné věci, a právě zde můžeme sledovat prvotní utváření vkusu.

Vkus se zakládá na rozeznávání věcí libých a nelibých, avšak toto rozlišení se odehrává pouze v soudu jedince.³ Není možné, abychom určitě věděli, co je krásné a co není, jelikož charakteristika krásy není vepsaná na rubu vnímané věci, což znamená, že jediná poznatelná pravda, na které se charakteristika zakládá, by byla k nalezení v nás samých. Přesněji řečeno: žádná věc není vlastností „krásná“, tuto vlastnost jsoucnumu připsujeme my sami na základě již výše zmíněných předpojatostí.⁴ Hledat „skutečnou krásu“ je marné podobně jako hledat skutečnou sladkost či hořkost.⁵ Tyto předpojatosti, jež jsou potřebné k utváření stanovisek, ale nevznikají náhodně, vznikají díky zkušenostem.⁶

1.1. Citové a rozumové stanovisko

Při vytváření názorů, zda je jsoucno krásné, je potřeba zastávat stanovisko, které určuje jeho libost nebo nelibost.⁷ Jak ale určíme, co se nám líbí? Hume rozlišuje dvě stanoviska, která lidé zastávají, když soudí krásu jsoucna: stanovisko citové a stanovisko rozumové.

Stanovisko citové zastává každý člověk, jelikož nemusí být nutně promyšlené. Soudíme jsoucno podle toho, jak na nás citově zapůsobí (ať už je naše odůvodnění jakékoliv, naše city nelžou).⁸ Bez citového stanoviska nemůžeme utvářet vkus, protože libost závisí na našich emocích, které jsoucno v naší mysli vyvolává. Takto se může zdát, že citové stanovisko je čistě individuální, jelikož každý člověk cítí jinak, avšak u mnoha lidí můžeme spatřit podobnost v libostech, přihlédneme-li k rozumovému stanovisku.

---

¹ Hume, D., *O měřítku vkusu*. Přel. R. Niederle. In: Niederle, R., *Estetika*. Brno, Vutium 2004, s. 137.

² Tamt., s. 137.

³ Tamt., s. 140.

⁴ Tamt., s. 140.

⁵ Tamt., s. 140.

⁶ Tamt., s. 146.

⁷ Tamt., s. 146.

⁸ Tamt., s. 137.

Rozumové stanovisko staví své argumenty na obecném principu vkusu.⁹ Ten byl vytvořen z kolektivního názoru, na kterém se společnost shodla skrze zkušenosti jedinců.¹⁰ Na základě tohoto „souhlasu“ vznikl způsob vychovávání dalších generací v předpojatostech. Právě proto nám může kdokoliv říci, jaký je podle něj základ vkusu: díky předpojatostem, ve kterých byl vychován, si vytvořil intuici k libým věcem; ona intuice nadále podporuje citové stanovisko, takže člověk ani nemusí přemýšlet nad tím, co se mu líbí či hnusí.¹¹ Tato intuice je rádoby „svědomím citového stanoviska“. Člověk svůj názor musí zastávat, jelikož mu bez zamyšlení jeho intuice přikazuje, co a jak má cítit, čímž přirozeně hledá kritérium vkusu, aby svoji intuici rozumovým stanoviskem potvrdil.¹²

Obecný princip je tedy společenský souhlas ve vztahu k určité obecné libosti, který vznikl skrze porovnávání zkušeností.¹³ Obecná představa krásna je předávána dalším generacím, ať už vědomě nebo podvědomě. Vědomě prostřednictvím nauky a podvědomě prostřednictvím vyjadřování našich libostí před dítětem, které je samo přejímá jako správné: takto se přirozeně učí společenským libostem a nelibostem.

Podobně jako morální pojmy (např. ctnost a hřích) v nás vyvolávají určité pocity, tak je tomu i s pojmy „libost“ a „nelibost“. Pokud je něco označeno za špatné, vyvolává to v nás nelibé pocity a také to jako špatné vnímáme.¹⁴ Zde je vidět povaha jazyka ve své plné kráse: přenesli naše pocity do samotných pojmů. I činy, které jsou nemyslitelné v civilizované společnosti, se dají chápat jako dobré, pokud vyvolávají pocit spravedlnosti nebo správného chování.¹⁵ Dá se říci, že chování se chválí nebo haní; podle toho, jaká pravidla se ve společnosti určí a zda toto chování prospívá či škodí „pravověrným“.¹⁶

Takto je patrné, že naše citové stanovisko je inherentně pojeno s naším jazykem neboli způsobem, kterým se vyjadřujeme, a je rovněž patrné, že naše utváření stanovisek ohledně vkusu má velice blízko k utváření stanovisek ohledně morálky. Pokud není nic samo o sobě „krásné“, tak nemůže být nutně nic o sobě „morálně dobré“: oba soudy předpokládají utváření a využití stanovisek. Můžeme si už začínat všimnat základního principu kultur, který zakládá rozdílnost názorů na mezikulturní rovině – o tom však později.

---

⁹ Tamt., s. 147.

„Obecným principem“ se zde nemíní žádná univerzálie ve smyslu neměnné předzkušnostní skutečnosti, z níž lze vkus odvodit, ale míní se tím cosi, co následuje společnost se svými kulturními specifiky (jde tedy o kulturně specifickou a podmíněnou obecnost).

¹⁰ Tamt., s. 148.

¹¹ Tamt., s. 150.

¹² Tamt., s. 139.

¹³ Tamt., s. 143.

¹⁴ Tamt., s. 138.

¹⁵ Tamt., s. 137.

¹⁶ Tamt., s. 139.

1.2. Dobrý vkus

Protože žádné jsooucné nemá inherentní vlastnost „krásy“, musíme jsooucné porovnávat, abychom kultivovali svůj pocit libosti a mohli o něčem soudit, že je to krásné. Čím více věcí zažijeme a porovnáme, tím více roste naše porozumění krásám: zdá se, že tímto zakoušením neustále zdokonalujeme naše stanoviska, čímž pocítujeme větší potřebu je zastávat. Ne každý ale zažívá stejné zkušenosti a nedokáže je uspokojivě porovnávat, čímž vzniká problém spočívající v neporozumění, pokud jde o vnímání krásných jsooucné, mezi lidmi.¹⁷ Jak si ale máme vytříbit vkus, abychom pravdivě prohlásili, že ho máme dobrý?

Když posuzujeme předmět, nazíráme ho prvně svými vnějšími smysly. Pokud ale nemáme dostatek zkušeností, nebo nemůžeme či nevíme, jak naše smyslové orgány využít, mnohé důležité věci můžeme přehlédnout. Proto nám Hume představuje „jemnost“ vkusu, díky které si důležitých detailů můžeme povšimnout.¹⁸ Když si prohlížíme například malbu, na první pohled bez jemného vkusu vnímáme hezké barvy na plátně a celkově zdařilé provedení. S promyšlenějším posouzením a s jemným vkusem ale vnímáme styl, který byl pro malbu určen, význam malby, způsob vytvoření, jaký dojem vyvolává kombinace barev atd.

Jemnost vkusu neznamena lepší zaostřovací schopnost smyslů, ale bystřejší mysl, které nic neuteče, a která díky smyslům vnímá důležité detaily.¹⁹ Tato podivuhodná schopnost se zdá být klíčem k dobrému vkusu, jelikož zdokonaluje naše orientační schopnosti a zvyšuje hodnotu našeho soudu.

Svůj jemný vkus pak zdokonalujeme tím způsobem, že se opakovaně soustředíme na určité druhy krás, díky čemuž dosáhneme shody více soudů.²⁰ Ve společnosti, kde panuje obecný princip vkusu, je však od jedince vyžadován jemný vkus důvtipu a krásy určité jakosti už jen z toho důvodu, že je součástí společnosti, kde se lidé potřebují na idejích shodnout.²¹ Podle Scrutona je takto třeba vyvolat dojem „cítění se jako doma“, který vychází z naší přirozené potřeby zapadat do spolku.²²

---

¹⁷ Tamt., s. 146.

¹⁸ Tamt., s. 144.

¹⁹ Tamt., s. 144.

²⁰ Tamt., s. 145.

²¹ Tamt., s. 145.

²² Scruton, R., *Krásy*. Přel. A. Roreitnerová. Praha, OIKOYMENH 2021, s. 77.

1.3. Rozdílnost názorů

Dobrý vkus utváří dobrého kritika, který by měl podle Huma být schopen pominout své předsudky a zaujatosti ohledně díla i umělce, které soudí, jinak nezaujme obecně platný názor.²³ Svoji zaujatost musí opustit a přemýšlet obecně i za publikum.²⁴ Je reprezentací dokonalého rozumového stanoviska vycházejícího z různých obecných principů. Dalo by se říci, že tento perfektní kritik tváří v tvář kráse musí opustit své předpojatosti a svoji subjektivitu.

Problém však nastává, když si uvědomíme, že pokud rozumová stanoviska poukazují mimo sebe na reálná fakta, a nikoliv na vjemy, tak nemusí být vždy v souladu s citovými stanovisky, která poukazují pouze na sebe sama, čímž jsou tedy vždy správná.²⁵

Tuto teorii podporuje i rozdílnost zájmů různých věkových kategorií: například postarší muž bude více zaujat moudřejší tematikou, zatímco mládenec vášnivou, což radikálně pozmění jejich soud.²⁶ Jejich soud může být rozumově podložený, ale jejich volbu žánru založenou na jejich niterné povaze nelze rozumově uchopit (tato volba stojí čistě na preferenci). Vkus ale nemůže být plně relativním, jelikož by to znamenalo rovnost vkusů a soudů, což je nesmyslné, bereme-li v potaz aplikování znalostí a zkušeností, na nichž se zakládá hodnota „dobrého vkusu“.²⁷ Toto hodnocení se dá názorně předvést například, jak tvrdí Hume, na poezii: „I když však poezie není podrobena přísné pravdě, musí být omezena pravidly umění odhalenými spisovatelem, jeho nadáním či zkoumáním.“²⁸ Citové stanovisko se tedy odehrává v určité nutnosti, podle které se jedincova intuice řídí. Avšak tato vázanost povinnosti začne být do určité míry rovněž relativní, vychází-li převážně z obecnosti: z toho vznikají mezikulturní rozdílnosti.

Jak bylo již zmíněno (v podkapitole 1.1): podstatná propojenost vkusu se základním principem kultur se zdá být závislá také na povaze jazyka. Když se opět vrátíme k otázce mravního chování, zjistíme, že náš obecný princip vychází taktéž z konkrétních mravů i názorů naší doby a země: „Máme sklon nazývat barbarským vše, co se rozchází s naším vlastním vkusem a chápáním: ani se však nenadějeme a shledáváme, že se nám oplácí stejným.“²⁹ Znamená to tedy, že obecný princip není obecným, ale v měřítku celého světa rovněž relativním, neboť se zakládá na odlišnosti kultur. Rozdílnost našich vkusů, zdá se, tkví: 1) v odlišnosti povah konkrétních lidí a 2) v konkrétních mravech a názorech naší doby a země.³⁰

Setkání odlišných kultur má za výsledek „souboj citových stanovisek“, v němž se může objevit i ublíženost, a sice tehdy, když se ideály dvou rozdílných představ rozcházejí: tehdy může vzrůstat pochybnost o druhém a jistota o svém ideálu (každý se přirozeně zastává svého

---

²³ Hume, D., *O měřítku vkusu*, s. 147.

²⁴ Tamt., s. 147.

²⁵ Tamt., s. 139.

²⁶ Tamt., s. 150.

²⁷ Tamt., s. 140–141.

²⁸ Tamt., s. 141.

²⁹ Tamt., s. 137.

³⁰ Tamt., s. 150.

vlastního stanoviska).³¹ Jakožto publikum máme větší zálibu ve věcech a zvycích, které jsou podobné těm z naší země, jelikož kultura je součástí naší identity na základě naší výchovy a celku našeho prožitého života. Avšak i s tímto by měl profesionální, znalý kritik počítat ve svém úsudku: měl by se vžít do publika v určité době a kultuře a nebrat ohledy na žádné předsudky své nebo jiné doby, která není předmětem soudu.³² Lépe řečeno: nesmí být osobně zaujatý a musí se stát součástí davu oné doby při jeho objektivním soudu.³³

Co tedy můžeme o vkusu říci? Co je podle Huma vkus a co je jeho měřítkem? Můžeme jej chápat jako výsledek kolektivního schválení individuálních libostí a nelibostí přetvořených v obecný princip, na kterém se zakládá výchova a ovlivňování následujících generací. Podle vkusu soudíme naším citovým a rozumovým stanoviskem vše smyslově vnímatelné, a dle zkušeností si vytváříme porovnáváním jemnost potřebnou k dobrému vkusu. Vkus se dá rozumněji měřit podle stanovisek předložených elitním kritikem, který při posouzení uměleckých děl a krásných jsoucenců dokáže odstoupit od vlastních předsudků a idejí (ač v nich byl vychován). Vkus je nutně propojený s jazykem, čímž nemá daleko od morálky, neboť vnímavost vůči libým či nelibým citům je primární součástí kultury.

2. NIETZSCHE A VKUS

Již od mladých let se Nietzsche dychtivě zajímal o umění, konkrétně o hudbu. Tento zájem byl obzvlášť prohlouben, když byl roku 1865 značně ovlivněn Schopenhauerovým dílem *Svět jako vůle a představa*, v němž Schopenhauer popisuje spásu člověka formou umění: hudbou.³⁴ Musíme však odlišit „mladého“ Nietzscheho od autorova pozdního tvůrčího období, v němž již Schopenhauera a jeho filosofii opustil. Proto se v porovnávání názorů Huma a Nietzscheho budeme věnovat primárně knize *Mimo dobro a zlo* a textům z tohoto období, nikoliv *Zrození tragédie*, jelikož nás zajímá názor pozdního a samostatnějšího Nietzscheho.

Vkus je u Nietzscheho rovněž stanovisko, které jedinec zastává. Ale jak se utvářejí stanoviska o věcech libých a nelibých mezi lidmi? A proč je tato otázka důležitá? Sám Hume začíná svoji úvahu o vkusu tím, že popisuje určité chápání pojmu „vkus“ – co to je a jakých stanovisek se lidé drží, aby měli jistotu ve svých názorech. Proto bude pro začátek vhodné porovnat pohledy obou autorů na „krásu o sobě“, čímž si přiblížíme jejich názor na vnímání krásna při utváření stanovisek.

---

³¹ Tamt., s. 137.

³² Tamt., s. 147.

³³ Tamt., s. 147.

³⁴ Safranski, R., *NIETZSCHE Biografie jeho myšlení*. Přel. P. Váňa. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2021, s. 28.

2. 1. Krása o sobě

Hume odmítá krásu o sobě, a místo toho zastává stanovisko obecného principu, který naše chování předchází a určuje cítění lidí, pokud jde o dobré, vkusné věci. Jinak řečeno: nic není absolutně krásné a krása nemá vlastní původ, vše libé je nám dáno cítěním, které nám bylo předáno již existujícími společenskými principy. Nietzsche – podobně jako Hume – vysloveně kritizuje argument, podle nějž „věci nejvyšší hodnoty musejí mít jiný, vlastní původ mimo naše myšlení“, a dodává, že tento způsob idealistického myšlení znázorňuje metafyzický předsudek, který je v pozadí všech logických postupů metafyziků.³⁵ Jde tedy o pouhý nepodložený předsudek, jež závisí na víře. Nic čistě dobrého samo o sobě odděleného od čistě zlého není, naopak je možné, že jsou spolu tyto charakteristiky věcí úzce propojené. Je rovněž možné, že by se měla přisoudit pozitivní hodnota i těm „zlým“ charakteristikám (jako zdání, vůle ke klamu, sobectví a žádosti) pro veškerý život vyšší a zásadnější.³⁶ To, co tvoří dobré věci hodnotnými je právě onen protiklad, který je s dobrými věcmi spleten a spojen.³⁷ Možná nejsou hodnoty dobrých věcí s těmi špatnými úzce propojené, ale jsou dokonce totožné.³⁸ Je to možné? Nietzsche píše: „Základní vírou metafyziků je *víra v protikladnost hodnot*“.³⁹ V historii všeho pochybování nad dobrými a špatnými věcmi metafyzikové jaksi zapomínali, ač honosili „de omnibus dubitandum“⁴⁰, na to, že lze pochybovat jak o existenci protikladů všech hodnot, tak i o pravdivosti samotného obecně správného hodnocení.⁴¹

Začíná se zdát, že se zde názorově Nietzsche rozchází s Humem, avšak není tomu docela tak. Když Hume pojednává o obecném principu, zmiňuje ve své analýze následování předpojatostí, které utváří onen obecný princip, jenž následuje každý laik své doby svým citovým stanoviskem. Když Nietzsche mluví o obecném principu, vychází ze stejného chápání principu utváření „základních“ laických stanovisek:

„Jak se mění všeobecný vkus? Tím, že jednotlivci, lidé mocní a vlivní, beze studu vysloví *své hoc est absurdum*, tedy soud svého vkusu a svého hnusu a tyranicky jej prosazují: – na mnohé tak vykonávají nátlak, z něhož se pozvolna stává zvyk ještě většího množství a nakonec *potřeba všech*.“⁴²

Je zde tedy patrný jakýsi předem tyranicky určený „soud vkusu“, na nějž si lidé zvykají, čímž se posléze ze zvyku stane potřeba. Jediný rozdíl názoru mezi Nietzschem a Humem je zde ten, že Hume nezmiňoval žádné tyranické prosazování vkusu mocným jedincem, a místo toho pojednával o „společensky určených hodnotách“, kde se společnost zřejmě demokraticky dohodnula na nejhodnotnějších předmětech libosti. Kromě tohoto detailu je viditelný souhlas mezi autory, jedná-li se o „příčinu“ vzniku obecného principu vkusu a jeho vnímání: tím je ulpívání na minulých předpojatostech a předsudcích zapříčiněné zvykem, jenž se stal intuicí

³⁵ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*. Přel. V. Koubová. Praha, OIKOYMENH 2021, s. 11, afor. 2.

³⁶ Tamt., s. 11, afor. 2.

³⁷ Tamt., s. 11, afor. 2.

³⁸ Tamt., s. 11, afor. 2.

³⁹ Tamt., s. 11, afor. 2.

⁴⁰ „O všem je třeba pochybovat“.

⁴¹ Tamt., s. 11, afor. 2.

⁴² Nietzsche, F., *Radostná věda*. Přel. V. Koubová. Praha, Československý spisovatel 1992, s. 63, afor. 39.

(nebo také svědomím), jíž se řídí přirozená potřeba. Proč přirozená? Nebo lépe: proč se vůbec prvotní tyranský tlak stal potřebou?

Patrně proto, že došlo ke změně hodnotových stanovisek skoro „protipřirozeným“ tlakem, jenž se časem stal díky zvyku opět pro hodnotícího přirozeným. Jedinec se podmanil mocnějším a naučil se jeho způsobům. Podobně jako když dítě musí poslechnout své rodiče, kteří ho disciplinují: takto se projevuje i určité „vlastnění“ jedince a jeho hodnot.⁴³

2. 2. Cit a přirozená potřeba

Co je ale přirozenou potřebou? U Nietzscheho se jedná o pudové chování, které je vlastní všemu živému neboli všemu, co roste a množí se.⁴⁴ Přirozený prapřincip života, který autor nazývá vůlí k moci: „Vše živé chce především *projevit* svou sílu – život sám je vůlí k moci“.⁴⁵ Tím není ani člověk výjimkou, jak postřehl Pavel Kouba:

„Jakožto bytost rozumějící je člověk vždy bytostí hodnotící. (Nietzsche odvozuje i slovo ‚Mensch‘ /manas/ od ‚měření‘ a řecké ‚σοφόν‘ spojuje s latinským ‚sapio‘ ve významu ‚chutnám‘: sapiens znamená tedy ‚chutnající‘, ‚rozlišující‘.) Ale nejen člověk, vše živé je nutně hodnotící, ba život sám je hodnocením“.⁴⁶

Mimo „rozumovost“ je člověku přirozeně vlastní také hodnocení už jen proto, že je živý a podílí se na životě, což jej nutně vede k tomu, aby své hodnoty zastával a bránil:

„Chut’: toť závaží a spolu miska váhy i ten, kdo váží; a běda všemu živoucímu, co by chtělo žítí bez hádky o závaží a misku váhy a o ty, kteří váží!“⁴⁷

Nietzsche nám zde zdůrazňuje, že vkus je jak činitelem, tak i předmětem a prostředkem, čímž je hodnocení a prosazování svých hodnot vlastní všemu živému a životu samému.⁴⁸ Tato teze, podle níž „život sám je hodnocením“, by se dala doložit i na základě biologického pozorování selektivní evoluce živočišných druhů, která souvisí s úspěšností jejich přežívání za určitých situací: schopností adaptace či prosazení živočichů projevuje svoji sílu, a právě tyto schopnosti je možné považovat za neurčený základ (popřípadě princip) jeho vůle. Neurčený je tento základ z toho důvodu, že samotný akt „hodnocení“ si vědomě nikdo neurčuje, ale je mu „dán“. Kdyby si ho rozumově zvolil, tak by to udělal podle principu hodnotící volby, což by byl paradox. Jakékoliv intelektuální dokazování a vyvracení názorů svého vkusu není příčinou onoho vkusu, jelikož to jsou pouhé symptomy instinktivně již změněného vkusu.⁴⁹ Jak bylo zmíněno

⁴³ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 101–102, afor. 194.

⁴⁴ Tamt., s. 144, afor. 230.

⁴⁵ Tamt., s. 21, afor. 13.

⁴⁶ Kouba, P., *Nietzsche: filosofická interpretace*. Praha, Československý spisovatel 1995, s. 233–234.

⁴⁷ Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra*. Přel. O. Fischer. Praha, Rybka Publishers 2018, s. 209.

⁴⁸ Drapela, N., *A matter of taste: Nietzsche and the structure of affective response*. Inquiry, Volume 63, Number 1, Sept. 2019 [cit. 10. 6. 2024]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/0020174X.2019.1669979>, s. 96.

⁴⁹ Nietzsche, F., *Radostná věda*, s. 62–63, afor. 39.

v předchozí podkapitole: vkus se tedy u lidí mění zvykem na tyransky prosazovaný soud mocného jedince. Tento zvyk se stává potřebou lidí, na jejímž základě pak určují své libosti a nelibosti – a tím prosazují svoji sílu podle toho, jak to vyžaduje jejich vůle k moci, jenž je mimo dobro a zlo. Takto instinktivně prosazují svoji sílu i tyranští mocní jedinci: „že mají jinou ‚chuť‘, je obvykle způsobeno zvláštností jejich způsobu života, stravy, trávení, možná větším nebo menším dílem anorganické soli v krvi a mozku, zkrátka jejich fysis“.⁵⁰

Instinktivnost samotná je zkráceně potřeba založená na praprincipu, jež živočichové následují bez vědomého zamyšlení. Je to hodnocení založené na vůli k moci, což znamená, že je i jedinec předmětem svého soudu, jelikož si nasloucháním svým instinktům dokazuje svoji moc a svůj smysl. Stejně tak si dokazují moc vlivní jedinci, kteří instinktivně naslouchají svojí fysis. Je zde tedy rozdílné instinktivní naslouchání: 1) své fysis 2) a vnucenému předsudku, jenž je založený na zvyku (neboli stádní instinkt). Takovému naslouchání instinktům můžeme říkat „svědomí“, což znamená, že máme dva typy svědomí, pokud máme dva různé způsoby naslouchání. Dynamika mezi těmito typy naslouchání bude přiblížena později.

Ačkoliv se Hume žádným naturalistickým úvahám podrobně nevěnuje na rovině všeho živého, i on si ve svých úvahách všímá „přirozeného“ chování. Pokud jde o instinkt – o něco, u čeho není přítomné rozumové logické myšlení, nýbrž jen pouhé přirozené puzení –, u Huma je jednoznačně blízký citovému stanovisku, které (jak se již ukázalo) zakládá utváření stanovisek. Nebylo by tedy daleko od věci tvrdit, že citové stanovisko je instinktivní potřebou člověka nejen při utváření stanovisek, nýbrž i při samotném podílení na životě.

2. 3. Rozum a obecný princip

Instinkt však jak u Huma, tak i u Nietzscheho nemá poslední slovo – rovněž Nietzsche zapojuje do své analýzy lidský rozum, jenž je opět v mnohém podobný Humeovu rozumovému stanovisku. U Huma se rozumové stanovisko zakládá na citovém, přičemž vzniká obecný princip, který (ačkoliv vznikl původně díky zkušenostem) se na základě předpojatostí obsažených v řeči předává dalším lidem a generacím. Pro porozumění všem obecným principům, vzniká v jedinci jakési samostatné zaučování a rozšiřování poznatků, díky němuž se člověk přibližuje k ideálnímu kritikovi, který není osobně zaujatý v žádném relativním stanovisku určité doby a země, a tím se kvalifikuje pro nejlepší obecný úsudek vkusu.

Tento fenomén disciplíny a zaučení není Nietzschemu cizí a také on připouští potřebné rozvíjení poznatků a znalostí pro hodnotnější úsudek vkusu. Takové bádání předpokládá podléhání tlaku, jenž překonává dosavadní znalosti, které jedinec doposud následoval – jde tedy o protipřirozený tlak podobný tomu, který prosazuje mocný a vlivný jedinec na slabší jedince.⁵¹

---

⁵⁰ Tamt., s. 63, afor. 39.

⁵¹ V tomto případě se ale jedná o protipřirozený tlak, jímž jedinec usměrňuje své vlastní zvyky, tzn. svůj vlastní dosavadní způsob žití. Jedinec si utváří své vlastní překážky: viz. Mimo dobro a zlo, s. 47, afor. 41.

Pokud vezmeme v potaz to, že jedinec zakládá nejen své znalosti, ale rovněž sám sebe a své chování na předpojatostech, které ho někdo naučil, tak můžeme pochopit neochotu poznávat jiné a odlišné způsoby myšlení, které se neshodují s jeho vlastním způsobem: tak se jedinec uzavírá.⁵² Způsob myšlení by takto byl totiž i způsob žití. Z tohoto důvodu má k sobě velmi blízko estetika a morálka: obě se dají zakládat na víře v předpojatosti obecného principu, a proto v mnoha případech, když Nietzsche mluví o vkusu, mluví rovněž o morálce mimo estetiku, jelikož jak u Huma, tak u Nietzscheho je primární téma vztah jedince ke společnosti – o tom však později.

Poznávání jiných vkusů je tedy protipřirozené, pokud člověk poznává odhodlaně a překonává tak své vlastní dosavadní vnímání libého a nelibého: tímto může rozumově růst a projevovat tak svoji sílu, což je jeho elementární cíl. Humeův kritik by tedy měl být tohoto schopen též, aby se mohl nazývat „dobrým kritikem“. Musí pozměnit cíl a směr své vůle: předtím byla jeho síla prosazována zastáváním jemu určených stanovisek, čímž poslouchal svoji intuici (nebo též své svědomí), ale nyní musí omezit svoji instinktivnost, čímž prosadí svoji sílu novým poznáním a pravdou. Stává se tak vědomým:

„Sám akt zrození hraje v celém předchozím i následném procesu dědičnosti velmi malou roli: a právě tak málo je ‚vědomí‘ v nějakém relevantním smyslu *protikladem* instinktivnosti“.⁵³

Instinkty a přirozenost jsou ale důležitější než způsob, jakým byl jedinec vychováván, jelikož samotné vychovávání se zakládá na instinktivnosti, která musí být jako taková předmětem zkoumání. Aby však kritik byl schopen opustit alespoň v základu své předsudky, musí pochopit, že doposud z předsudků vycházel a že to jsou pouhé předsudky založené na víře, nikoliv objektivní pravda.⁵⁴ Takto se poznání pojí s dobrým vkusem. Ale co je dobrý vkus u Nietzscheho? Pro zodpovězení této otázky bude třeba začít novou kapitolu, jelikož dobrý vkus navazuje na vše, co bylo doposud řečeno, a rovněž to rozvíjí. Proto bych nyní shrnul tuto kapitolu o vkusu:

U obou autorů je jasná korelace mezi vkusem a utvářením stanovisek, jelikož vkus je vnímání libého a nelibého v estetickém i morálním slova smyslu, jenž vzniká v soudu lidí, nikoliv mimo ně. Tito lidé se drží svých předpojatostí, kterým byli naučeni svými zkušenostmi nebo vlivnějšími lidmi, jež jim domlouvou nebo tlakem vnutili svůj vkus. Zvykem na tento tlak se přizpůsobili a „správné chování“ se jim vložilo do obecného svědomí. Každé dobré a špatné chování spočívá na víře, která usměrňuje obecný princip dané kultury, ve které si lidé utvářejí svá stanoviska, čímž se dají zrelativizovat a zpochybnit. Posloucháním obecného principu lidé poslouchají rovněž své svědomí, čímž si připadají mocní, jelikož jsou takto v souladu se svým praprincipem a vkusem. Jejich spokojenost se váže na jejich hodnotu, která je potvrzována „správným chováním“. Ti, jež chtějí mít hodnotnější úsudek vkusu, rozvíjejí svůj vkus zkušenostmi a poznáním, přičemž se neustále zdokonalují, čímž rovněž přirozeně prosazují

---

⁵² Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 144–145, afor. 230.

Nietzscheho úvahu o „uzavírání“ blíže přiblížím ve 3. kapitole, kde se pokusím podrobněji přiblížit podstatu vůle člověka.

⁵³ Tamt., s. 12, afor. 3.

⁵⁴ Tamt., s. 45, afor. 39.

svoji sílu, avšak jiným směrem: musejí v určitém ohledu jít proti své přirozenosti a opustit své předpojatosti.

3. CESTA ZA DOBRÝM VKUSEM

I kdyby existovalo něco jako nepodmíněně a objektivně dokonalá kultura, do které by se jedinec narodil, stále by si ji musel osvojovat, jelikož se učený nenarodil. Člověk nemá vrozené ideje, nýbrž něco zažívá a zkušenostmi se rozvíjí, jak to žádá i jeho základní vůle:

„Jeho úmyslem je přitom vstřebávat nové ‚zkušenosti‘, zařadit nové věci do starých řad – tedy růst; ještě určitěji, *cítit* růst, cítit zmnoženou sílu.“⁵⁵

Toto Nietzsche nazývá „základní vůle ducha“, což je vlastnost, opírající se o elementární přirozenou potřebu vůle k moci.⁵⁶ Je to však vůle „ducha“ – lidského ducha. Na této vůli je ono zkušenostní poznávání ze své podstaty nepochybně lidské díky lidskému rozumu, pomocí kterého jedinec, pokud jej rozvíjí svojí vůlí, určuje hodnotu svých úsudků určitěji. Tímto se motivace „vědomého“ člověka poznávat zakládá na vůli, jež představuje odlišné potvrzování vůle k moci, než je potvrzování stanovisek obecného principu. Vědomým poznáváním jedinec usměřňuje svoji přirozenost a utváří si svého „ducha“, čímž se stává svojí podstatou i vkusnějším: „Sebeutváření jde ruku v ruce s vývojem měřítka vkusu.“⁵⁷ Jak by si měl tedy jedinec zdokonalit vkus? Tím, že se naučí perfektně obecný princip své kultury? Nebo snad všech kultur? Je možné, aby se člověk od instinktivního následování předsudků a navrátil se ke své podstatě?

3. 1. Hloubání

Tak jako nejkusnější kritik u Huma musel opustit své předpojatosti, tak i jedinec s dobrým vkusem u Nietzscheho musí udělat totéž tím, že usměrní svoji vůli k teoretickému a zkušenostnímu poznávání pravdy. S pravdou to není ale úplně tak jednoduché, jak se zdá:

„Něco by mohlo být pravdivé, byť to bylo zároveň nanejvýš škodlivé a nebezpečné; ba mohlo by patřit k základní povaze života, že dokonalé poznání by člověka zahubilo – takže by se síla určeného ducha měřila tím, kolik ‚pravdy‘ ještě vydrží, či přesněji, nakolik by ji potřeboval zředit, zahalit, osladit, ztlumit, zfalšovat.“⁵⁸

---

⁵⁵ Tamt., s. 144, afor. 230.

⁵⁶ Tamt., s. 144, afor. 230.

⁵⁷ „Self-creation goes hand in hand with the development of a standard of taste.“, viz Drapela, N., *A matter of taste: Nietzsche and the structure of affective response*, s. 99.

⁵⁸ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 45, afor. 39.

Takto se dá vypořádat spojitost mezi vkusem a pravdou, kde je hodnota vkusu jedince určována jeho znalostí a neodhlížením od pravdivosti. U Huma je rovněž důraz na poslouchání určitých pravidel, které si např. umělec uspořádá při svém zkušenostním poznávání, když je angažovaný ve tvůrčím aktu: pokud obecný princip neodpovídá pravdivé zkušenosti, tak je prokázán chybným. A právě na toto individuální zkušenostní poznávání bere Nietzsche obzvlášť ohledy, a vnímá toto poznávání jako růst síly jedince, jež vůle ducha vyžaduje. Pokud ale skutečně hluboké poznávání vyžaduje utrpení, které vychází z protipřirozeného překonávání svých předpojatostí novými zkušenostmi, je dobrý vkus založený na síle, odolnosti a vytrvalosti.

Nietzsche tvrdí, že dokonalé poznání by nebylo možné lidskou myslí uchopit, čímž poukazuje na nutné zfalšování skutečnosti, což je přirozený akt „protikladného puzení ducha“, který nechce přijít o své drahocenné hluboké znalosti a chrání tak sebe i druhé před přílišným utrpením, takže se kvůli pocitu bezpečí raději vzpírá dalším poznatkům.⁵⁹ Zde Nietzsche přirovnává vůli ducha k žaludku, jelikož má rovněž trávící schopnosti – tráví těžké poznatky.⁶⁰ Opravdu znalý člověk musí ale vědět, že jeho uzavřenost je nutnou lživou maškarádou sloužící uchování jeho vlastního zdraví. Dalo by se říci, že se drží své vlastní zažité pravdy (svého předsudku), kterou využívá i k odrazení ostatních, aby nebyli schopni uchopit a využít jeho slabiny, na kterých si založil svoji sílu – člověk nechce být překonán. Z toho pak vychází ono nutné přání o vkus mezi znalými jedinci: čím hlouběji jedinec poznává, tím více svůj vkus brání a skrývá před alternativními názory.⁶¹ Tento princip uzavření se zdá být mnohem adekvátnějším, jedná-li se o hluboce poznávající, než kdyby se jednalo o ty, jež vycházejí ze svého pochybného svědomí, které je založeno na obecném principu. Toto protikladné puzení ducha není však stejný protipřirozený tlak, který musí člověk podstoupit, aby se stal „poznávajícím“, jelikož protipřirozený tlak překonává právě přirozené protikladné puzení ducha, aby se jedinec vydal na cestu poznávání – jde o pochybování o pravdivosti vlastních dosavadních znalostí pro zmnožení síly.⁶² Podobně jako když chce sochař vytvořit dokonalejší sochu než tu, kterou již vytvořil, ale protože už bohužel nemá dostatek materiálu, musí zničit svojí dosavadní sochu, aby mohl vytvořit novou.

Ačkoliv je duch něčím nutně lidským, tak Nietzsche stále rozlišuje typy lidí a podle toho rozlišuje i jejich potřeby: je tedy pravda, že tyto způsoby uzavření vycházejí ze stejné přirozenosti (z vůle k moci), avšak jejich usměrnění vůle je jiné, čímž je i samotný akt jiný. Tak či onak si však člověk tímto uzavřením brání svůj vkus – jediný důležitý rozdíl je ten, že laik nezastává přímo svůj vlastní názor, zatímco jedinec s dobrým vkusem zastává doopravdy „svůj“ vkus, který si sám vědomě vybral dle svých aplikovaných poznatků v závislosti na svojí zkušenosti a fysis.

Pro upřesnění dobrého vkusu musíme nejprve poukázat na špatný vkus, abychom se ho mohli lépe stranit, a rovněž ostřeji rozlišit typy lidí, na které Nietzsche tak rád žehrá.

---

⁵⁹ Tamt., s. 144–145, afor. 230.

⁶⁰ Tamt., s. 145, afor. 230.

⁶¹ Tamt., s. 145, afor. 230.

⁶² Tamt., s. 34, afor. 26.

3. 2. Špatný vkus

Špatný vkus je nutně spojen se slabostí, pokud je opakem dobrého vkusu, který je spojen se silou. Z dosavadních argumentů se zdá, že Nietzsche pojednává o určitém „spektu síly“, které nepopisuje završenou sílu, nýbrž popisuje její kontinuální růst. I tak je zde však možné rozeznat viditelné rozlišení dobrého a špatného vkusu, které spočívá ve způsobu myšlení a chování založeném na lidské přirozenosti. Aby se jedinec přiblížil k dobrému vkusu, musí prvotně poznat svoji fysis neboli individuální přirozenost a naslouchat jí, přičemž se stane vědomějším a jeho hodnoty vkusnějšími, jelikož tím dokáže lépe uchopit svůj životní směr. Pavel Kouba nazývá toto přihlížení k požadavkům života „optikou života“.⁶³

Pokud je optika života následováním požadavků života, je zde míněno následování své individuální fysis, nikoliv stádní následování obecného principu, jelikož (jak bylo již zmíněno) se „správné chování“ mění podle kultur a jejich zvyků – tím se dá svědomí založené na obecném principu jednoduše zpochybnit, poněvadž je samotný obecný princip pochybný, a tudíž můj vědomě neurčený instinkt, jenž mi byl vnucen předsudkem nemusí nutně vycházet z neměnných životních požadavků jedince:

„vezmeme-li kterékoli z takových pravidel či přikázání, vždy si dokážeme představit situaci, kdy bychom pokládali za nezbytné nebo i oprávněné je překročit. A pokud nám život nedovoluje myslet žádné pravidlo absolutně, musí se zájem myšlení přesunout od hledání naprosto nesporných pravidel a povinností ke zkoumání soudnosti, jež zvažuje, za jakých podmínek je vhodné se určitým principem řídit a kdy trvání na něm už porušuje princip momentálně naléhavější.“⁶⁴

V tomto případě se jedná o kritiku morálky a „obecného rozhodnutí“ (tedy aplikovaného obecného principu), které z morálky vychází. Stejně jako v předešlé kapitole se jednalo o zpochybňování „krásy o sobě“ na estetické rovině, můžeme vidět to samé zde, avšak v tomto případě se jedná o „dobro o sobě“ na morální rovině. Podobně jako u estetiky se dá pochybovat o hodnotě krásy, která je objektivní a nezávislá na soudu člověka, tak podobně se dá i u morálky – svědomí lidí, které se dá pozměnit obecným principem je přítomné u všeho, co se dá člověkem hodnotit, tzn. je přítomné potenciálně u všeho, jelikož vše je předmětem soudu člověka.⁶⁵ A pokud se obecné svědomí nachází u všeho hodnoceného, tak obyčejný člověk není do bádání ničím tlačěn, jelikož se může pohodlně spolehnout na svůj neměnný zvyk založený na obecném principu, ve kterém nachází zdánlivou jistotu. Problém je však ten, že tímto „oddáním se“ obecnému rozhodnutí se vzdává svého svobodného rozhodování (hodnocení), čímž se vzdává rovněž svého plnohodnotného života, pokud je život samotný hodnocením. Tím jde proti své základní vůli ducha a pomalu slábne: dalo by se možná říci, že slábne i jeho lidství, nebo spíše se „zmenšuje“.⁶⁶ Obyčejný hédonistický člověk nechce růst a sílit ze svých poznatků, jelikož

---

⁶³ Kouba, P., *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 102.

Jak se dá tato optika nejlépe uplatnit pro nejkusnější úsudek si necháme na později, prozatím bude vhodné zmínit s čím se tato optika neshoduje pro vyzporování „špatného vkusu“.

⁶⁴ Tamt., s. 114.

⁶⁵ Tamt., s. 233–234.

⁶⁶ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 138, afor. 225.

se chce utrpení zbavit – jenže právě z důvodu navyklosti na pohodlí zaniká člověk s jeho silou.⁶⁷ Takovýto typ člověka by se dal Nietzschem pojmut (mimo „obyčejného člověka“) jako „poslední člověk“, jehož je nutné překonat.⁶⁸ V tomto případě by byl špatný vkus nesamostatným rozhodováním bez jakékoliv snahy o zdokonalení, což vypovídá o tom, že takto žijící lidé se nechtějí podřídit ani prvnímu kroku, kterým je poznávání, tedy: nechtějí se podřídit svému vlastnímu tlaku.⁶⁹

„Slabé charaktery [...], jež nemají sebe samy v moci, vázanost stylu *nenávidí*: cítí, že kdyby jim byl tento trpký a krutý tlak uložen, musely by podlehnout a stát se nízkými: jakmile slouží, mění se v otroky, a nenávidí tedy službu.“⁷⁰

Nejsou ochotni podléhat ničemu vyššímu, než jsou oni sami, čímž paradoxně podléhají obecnému principu, jelikož se nechtějí poznávat a vystavovat poznatkům mimo ty, které si již osvojili. Nejsou ochotní svůj život ovládnout, čímž jsou nevědomě ovládáni. Nietzsche zde „stylem“ míní styl vkusu neboli „způsob života“: usměrněnou vůli ducha. Slabí lidé se nechtějí podřídit své vůli ducha, čímž nemohou dát styl svému charakteru, jelikož nechtějí přehlédnout síly a slabosti, jimiž se vyznačuje jejich povaha – nejsou schopni odstranit kus své první instinktivní přirozenosti, aby namísto něj přidali velký díl své druhé duchovní vědomé přirozenosti.⁷¹ Tomuto následování druhé duchovní vědomé přirozenosti Nietzsche přeneseně přezdívá „intelektuální svědomí“.⁷² Pojem „intelektuální svědomí“ můžeme chápat jako přechodný most od obecného principu k optice života, jelikož v optice se jedná o naslouchání své potřebě života (tedy naslouchání své fysis, jenž je usměrněna vůlí k moci) a intelektuální svědomí je bádání zaměřené na odůvodnění obecného svědomí prostřednictvím naslouchání naší fysis: je to rozumová reflexe nad vlastní instinktivností a nad obecným svědomím, která si klade otázku, zda se nereflektované svědomí slučuje s opravdu správným jednáním.⁷³ Reflektováním nad našimi různými předsudky tak, že přihlížíme k požadavkům života (a tedy uplatňujeme intelektuální svědomí) dosahujeme jednoty stylu a dáváme tento styl svému charakteru, čímž překonáváme naši neforemnou masu předsudků a zapojujeme se do světa.⁷⁴

„Vyrovnaní se se svými citovými stanovisky se stává otázkou pochopení vlastního vztahu ke světu.“⁷⁵

Rozpor mezi obecným a intelektuálním svědomím závisí na vztahu jednotlivce k obecnému principu. Člověk následující obecný princip nemusí z hlediska své fysis jednat správně, v důsledku čehož se může stát nespokojeným. Nietzscheho rozlišení dobrého a špatného vkusu

---

⁶⁷ Tamt., s. 138–139, afor. 225.

⁶⁸ Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra*, s. 21–23.

⁶⁹ Nietzsche, F., *Radostná věda*, s. 167, afor. 290.

⁷⁰ Tamt., s. 167, afor. 290.

⁷¹ Tamt., s. 167, afor. 290.

⁷² což je ono „druhé svědomí“, které bylo již zmíněno v 2.2 kapitole.

⁷³ Tamt., s. 193, afor. 335.

⁷⁴ Drapela, N., *A matter of taste: Nietzsche and the structure of affective response*, s. 99–100.

⁷⁵ „Coming to terms with one’s affective responses becomes a matter of making sense of one’s relationship to the world.“, viz tamt., s. 92.

staví mimo jiné na spokojenosti, čímž by se dalo dále vysledovat dělení typu lidí na spokojené a nespokojené.⁷⁶

Spokojenost navazuje na optiku života – když člověk naslouchá požadavkům fysis a své vůle ducha, tak jedná správně a je spokojený, poněvadž může projevovat svoji moc a sílu dle svého určení. A pokud je žádoucí projevovat svoji sílu, musí ji projevovat na „něčem“. Z tohoto hlediska je právě nutná bolest a utrpení, jelikož funguje jako stimulant (dráždidlo) vůle k moci.⁷⁷ Takto musí být člověk rovněž zažíváním bolestí nutně nespokojený, aby mohl uspokojit svoji vášeň: jeho spokojenost závisí na jeho individuálním překonávání nespokojeností.

Ustavičná spokojenost i ustavičná nespokojenost je proto nežádoucí pro dobrý vkus: jedno je idealistické a druhé nepřirozené. Každopádně být spokojený a sebejistý je zapotřebí, jelikož je to v souladu s vůlí k moci.⁷⁸ Jedině když člověk dosáhne spokojenosti se sebou samým, je na něj snesitelný pohled, jelikož nespokojený člověk je „ustavičně připraven se za to mstít“:

„my druzí se staneme jeho oběťmi, třeba jen tím, že budeme muset neustále snášet ošklivý pohled na něj. Neboť pohled na ošklivost činí člověka špatným a nerudným.“⁷⁹

Jedná se zde tedy o někoho, kdo nedosáhl samostatnosti a je neustále pod dohledem obecného principu. Po většinu času je to onen obyčejný člověk, ale je třeba zmínit, že i znalý a zaučený jedinec s největším rozhledem ve věci libosti a nelibosti může být nevkusný, je-li neustálený a nesamostatný.

3. 3. Vznešenost a věda

Je nutné zopakovat, že Nietzsche miluje život – aktivní život, který se nehodlá zastavit z důvodu své vášnivé podstaty, která ho usměřňuje k růstu a zakoušení. Vše, co by se neslučovalo s „pohybem“ života, by bylo ihned Nietzschem zavrženo a nařčeno z následování opačného principu, jímž je aktivní přibližování k smrti neboli z následování něčeho, co je proti životu. A přesně takto je pocit vznešenosti, který se pojí se zdánlivě dokonalým vkusem, méně vkusným chováním. Když pracujeme s pojmem „vznešenost“, obvykle ho připisujeme věcem, které v nás vyvolávají pocit úžasu z jejich velkoleposti. Scruton dává jako příklad větrem ošlehané skalisko, u kterého vnímáme rozlehlost, sílu a strašlivý majestát přírodního světa, který v nás vyvolává strach a pocit křehkosti našeho života.⁸⁰ Pocit vznešenosti tváří v tvář přírodní síle přirovnává ke kantovskému přitakání člověka mravnímu zákonu. Nietzsche ovšem pojednává o „vznešenosti“ jako o pocitu povýšení člověka, který mu dodává víru v něj samého,

---

⁷⁶ Nietzsche, F., *Radostná věda*, s. 167–168, afor. 290.

⁷⁷ Nietzsche, F., *O životě a umění*. Přel., uspoř. J. Kabeš. Olomouc, Votobia 1995, s. 25–26.

⁷⁸ Nietzsche, F., *Radostná věda*, s. 167–168, afor. 290.

⁷⁹ Tamt., s. 168, afor. 290.

⁸⁰ Scruton, R., *Kráska*, s. 64–66.

díky které může k sobě mít úctu.⁸¹ Vznešenost se však nedostaví vírou v obecný princip – místo toho má jedinec nedostatek vznešenosti, kterou si neustále musí dokazovat na druhých svoji vlastní (mimo jiné) morální nadřazeností.⁸² Tuto potřebu a pocit povrchní vznešenosti přitom Nietzsche ve svém odmítání obecného principu s oblibou podrobuje kritice.

Člověk nemusí ani poznávat, aby se cítil povrchně vznešený, stačí když následuje určitý princip, ke kterému se zavázal, a svůj růst v každém smyslu ukončil. Nemůžeme ale samozřejmě přehlížet onen fakt, že někteří z nich jsou vskutku znalí. Také si mohli projít cestou poznávání a sebezpřekonávání, která je učinila vskutku silnými, ale podobně, jako když necvičíme sval těla, tak i mysl jedince si časem odvykne na průběžné procvičování, pokud nebude aktivně využívána, a stane se nepoužitelnou. V takovém případě by bylo logické neustále procvičovat i již silný sval, aby si jedinec udržoval svoji sílu. Potíž ale vězí v tom, že duch člověka chce „růst“ a nechce si „pouze udržovat“ svoji sílu. Kdyby si člověk chtěl pouze udržovat svoji sílu, která je pro něj tolik hodnotná, znamenalo by to, že by viděl sám sebe ve světle završenosti, čímž by zastavil svůj růst – uvízl by na místě. Pocit povrchní vznešenosti, který se pojí s hrdostí, procítěnou jedincem v jeho zdánlivé nadřazenosti a síle získané překonáním vlastní bolesti, jež ho učinila hodnotným, tak jde proti přirozenosti, jež chce stále růst a zdokonalovat se. Tímto je, jak se zdá, tato hrdost nevkusná, jelikož při podobném pyšnění se vlastní silou nabytou bolestí už člověk nepoznává a nenaplnuje svoji vůli ducha – naopak se opíjí svojí pohodlností, čímž „slábne“ a je nespokojený, načež si musí dokazovat svoji vůli k moci právě svým nadřazeným pocitem povrchní vznešenosti, jelikož mu skutečná vznešenost chybí.

Takové „udržování“ je vlastní učencům, kteří jednají podle protikladného puzení ducha, k uspokojení subtilní pýchy a houževnaté vůle prostřednictvím povrchního bádání a poznávání, kterému říkají „pravda“.⁸³ Vše hodnotí na bázi bývalých hodnotových určení, která se na určitou dobu nazývala „pravdami“ – jinak řečeno na základě dobových přesvědčení, jež se považovala za pravdy.⁸⁴ V tomto smyslu musí být nutně i samotná věda předsudkem, a proto musí být jasné, že se učenci nemohou plést do filosofického bádání: „nemohou skutečně *velké* problémy a otazníky vůbec zahlédnout“.⁸⁵ Vše, co se dosud událo a bylo hodnoceno, má být badateli uspořádáno a zpřesněno tím, že se upraví do formulí v oblasti logiky, politiky (morálky) a umění, jinak řečeno: jejich soud se musí nutně shodovat s perspektivou obecného principu.⁸⁶ Na první pohled by se mohlo zdát, že i Humeův dokonalý kritik patří k takovému učenci, který by se přičil dobrému vkusu podle Nietzscheho argumentů podobně jako samotný obecný princip, který onen učenec následuje. Jak píše Pavel Kouba:

„Zasadí-li člověk své jednání do morálního výkladu světa, vytčeného ‚obecným rozhodnutím‘, nabude tím celá věc jakéhosi těžko postižitelného, ale zřejmě pochybného nádechu.“⁸⁷

Avšak i Hume bere velké ohledy na vymezování se vůči pochybnému obecnému principu, na kterém kultury odděleně stojí. Dokonalý kritik se mezi kulturami musí orientovat a nesmí být

---

⁸¹ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 201, afor. 287.

⁸² Tamt., s. 201, afor. 287.

⁸³ Tamt., s. 126, afor. 211.

⁸⁴ Tamt., s. 126, afor. 211.

⁸⁵ Nietzsche, F., *Radostná věda*, s. 246, afor. 373.

⁸⁶ Tamt., s. 126, afor. 211.

⁸⁷ Kouba, P., *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 115.

zaujatý, takže se nedá říci, z jakého jednání vychází. Je možné, že si na bázi svých znalostí vybírá své vlastní osamostatněné jednání založené na své fysis, čímž by byl podle Nietzscheho opravdu vkusným. Nebo by se vrátil ke svému vlastnímu obecnému principu, ve kterém byl vychován, čímž by vkusným rozhodně nebyl. Jednoduše se to nedá vyvodit, každopádně pokud nebude jednat dle své vůle ducha, tak jeho duch zeslábne a stane se dalším nástrojem obecnosti. Proto mu nezbyvá nic jiného, než aby uplatňoval své znalosti dále v dalším pozměnění svého cíle.

3. 4. Překonání obecného principu

Pokud potřeba dokazování vlastní vznešenosti odporuje nejlepšímu vkusu, proč v mnoha případech navazuje na bolest z poznání a sílu z ní rostoucí, která je podle všeho vkusná? Jedinova hodnota založená na znalostech obdržených ze zažitých bolestí je nevyvratitelně velká, ale je vkusná jedině v poctivosti a v kontinuálním uplatňování, jinak stále nedosahuje nejlepšího vkusu. Z již předložených kapitol zřetelně vyvstává mnoho různých Nietzscheho argumentů pro dosažení dobrého vkusu, přičemž všechny míří jedním důležitým směrem: k překonání obecného principu. Ačkoliv si již dokážeme představit, jak Nietzsche přemýšlí nad obecností, zopakujme si stručně, jak to s obecností je a proč se zdá být problematická.

Obyčejnost obecného principu se vyznačuje nevzácností a nízkostí, jelikož obecnost vzniká právě z normovaného společenství jedinců, kteří si rozumí (a cítí se v obecném principu jako doma).⁸⁸ Podle podmínek, kterými si prošli, vznikají jejich hodnoty – veškeré způsoby chování, souzení i mluvení, jež se dále spojují v národnost.⁸⁹ Sestava hodnot člověka vypovídá o jeho životních podmínkách, tedy o skladbě jeho duše, která se projevuje v prvotním pocitu, jenž dá povel (žádnostivý popud, který vychází ze srovnaných hodnot) – jde tedy o jeho fysis.⁹⁰ Pokud má tedy jedinec srovnané hodnoty podle jiných přirozených (i generačních) predispozic a jinak zažitých okolností, tak nemusí mezi vhodným jednáním a morálním výkladem existovat nutné pouto, ba morální výklad může i kazit vhodné jednání.⁹¹ Když se jedinec pokouší sdělit svoji nouzi (svoji potřebu), kterou zažívá, dá se z ní vyvodit, zda je průměrná, či není, podle obtížnosti sdělitelnosti – pokud může jednoduše sdělit svoji nouzi, tak lze cítit průměrnost oné nouze, jelikož tyto potřeby sblížují ty lidi, kteří umí podobnými znaky naznačit podobné potřeby.⁹² Vyvarovat se takovému přirozenému, „příliš přirozenému“, utváření člověka k podobnosti, vyžaduje vyvolání obrovské protisíly, kterou jedinec musí vynaložit sám na sebe, tím, že se dobrovolně vystavuje poznání, jež tlačí na vzpírající se navyklé principy (protikladné puzení ducha), čímž vyvolává žádoucí bolest.⁹³

Na základě předsudku o nutnosti samotného obecného principu, jež zastává národ (nebo kultura), pak vzniká fanatismus víry.⁹⁴ Podle toho se řídí masa obyčejných lidí, kteří touží po

---

⁸⁸ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 191–192, afor. 268.

⁸⁹ Tamt., s. 190–191, afor. 268.

⁹⁰ Tamt., s. 191, afor. 268.

⁹¹ Kouba, P., *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 115.

⁹² Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 190–191, afor. 268.

⁹³ Tamt., s. 191, afor. 268.

⁹⁴ Tamt., s. 211, afor. 347.

jistotě – po jakési „opoře“, která je instinktem slabosti nesamostatného ztraceného člověka: zkrátka toho, jemuž se nedostává vůle.⁹⁵ Tuto touhu po jistotě obecný princip nevytváří, nýbrž konzervuje (udržuje) prostřednictvím takto vnucené potřeby.⁹⁶ V důsledku tohoto „ochoření vůle“ je jedinec nesvobodný a ovládaný – jako kdyby byl úmyslně oslabován svojí touhou po jakémisi „musíš“, jež mu byla vnucena.⁹⁷

„Fanatismus je totiž jedinou ‚silou vůle‘, k níž lze přimět i slabé a nejisté, určitým druhem hypnózy celého smyslově intelektuálního systému ve prospěch přehnaného vyživování (hypertrofie) jediného stanoviska a pocitu, který nadále dominuje.“⁹⁸

Osvobození od takového tyrana není samozřejmě nepodmíněné, jedinec pro to musí prvně něco udělat a být osobně zaujatý, to znamená, že musí vnímat problematiku morálky a obecného principu svou osobní potřebou – svou vlastní vášní.⁹⁹ Ten, jenž se staví k takovému problému nesobecky (tedy nezaujatě), je podle Nietzscheho jedním ze slabochů, kteří nemohou svojí pouhou zvědavostí udržet tak velké problémy.¹⁰⁰ Dalo by se snad říci, že jsou tak neosobně zaujatí v samotném obecném principu, že se jim problém morálky nevynořil – jsou na obecný princip tak navyklí, že je vůbec nezajímá. Ten se totiž jakožto problém vynoří jedině za předpokladu, že se mu bude jedinec věnovat a bude morálky mezi sebou porovnávat, což vyžaduje hluboké poznávání.¹⁰¹

K dosažení vkusnější existence musí jedinec překonat své dosavadní znalosti ve prospěch svého růstu, což nutně předpokládá jedincovu prvotní motivaci: musí nejprve „chtít“ být k sobě upřímný a začít žít vášnivě a naplno, aby se stal mocným – tedy vkusnějším. Pokud je však touha po dobrém vkusu člověku přirozeně vlastní, tak se zdá, že již přirozeně má i onu motivaci, aby se snažil naplnit svůj potenciál „stát se vkusným“. Jak bylo již však zmíněno, ne každý dokáže překonat své instinktivní slepé následování předsudků stáda, a ne každý je schopný plně poznávat, jelikož neúnavně naslouchá obecnému principu, a proto sám nemá ani motivaci opouštět své povrchně spolehlivé pohodlí. Samotné osvobození předpokládá jakousi cestu, což znamená, že se člověk nestane svobodným jenom tím, že si to umane (nepodmíněně): musí proměnit svůj princip jednání krok za krokem.

První krok k překonání obecnosti je sebereflexe, díky které může jedinec zjistit, že je nespokojený sám se sebou, aby se vlastně mohl vůbec vydat na cestu překonávání. Následuje hloubání směřující k překonání svých dosavadních znalostí určených obecným principem čili překonání své první přirozenosti (obecného svědomí). Šlo by tedy o hluboké (epistemologické, psychologické, historické) poznávání onoho obecného principu, ve kterém byl jedinec vychováván, společně s obecnými principy jiných kultur. Takové poznávání morálních

---

⁹⁵ Tamt., s. 210–211, afor. 347.

⁹⁶ Tamt., s. 210, afor. 347.

⁹⁷ Tamt., s. 210–211, afor. 347.

⁹⁸ Tamt., s. 211, afor. 347.

⁹⁹ Tamt., s. 207, afor. 345.

¹⁰⁰ Tamt., s. 206–207, afor. 345.

¹⁰¹ Tamt., s. 207–208, afor. 345.

a estetických názorů (tj. různých typů vkusu) by znamenalo určitou vytrvalost v omezování sebe samého a poslušnost při naslouchání různým principům.¹⁰²

Po obdržení mnohých hlubokých poznatků dospěje poznávající ke zjištění, že zdánlivá „obecná pravda“ je ve skutečnosti situovaná pravda, čímž se musí nutně vzbouřit proti obecnému principu svými poznatky, díky nimž nabyt vznešené schopnosti říkat posvátné „Ne“ povinnosti následování.¹⁰³ Pokud by se nevzbouřil, tak by zavrhl veškerou svoji snahu ve prospěch obecného principu (nebo pravidla):

„Kdo ve styku s lidmi občas nehraje všemi barvami nouze, zelený a šedý ošklivostí, hnusem, soucitem, chmurou, osaměním, ten zajisté není člověkem vyššího vkusu; avšak pokud na sebe všechnu tuto tíhu a nechut' dobrovolně nebere, pokud se jí stále vyhýbá a zůstává, jak řečeno, tiše a hrdě ukryt ve svém hradu, pak je jisté jedno: není stvořen pro poznání, není pro ně předurčen. Neboť jako takový by si musel říci: ‚K čertu s mým dobrým vkusem! Vždyť pravidlo je zajímavější než výjimka – než já, výjimka!‘ a vydal by se dolů, především pak ‚dovnitř‘.“¹⁰⁴

Takto by se ukryl před pravdou a před svou potřebou vymanit se z obecného principu.¹⁰⁵ Jedině až ho překoná a posléze naposledy pozmění svůj cíl ducha, může být jedinec svobodným – jeho proudící vášeň se zatím neztišila v kráse.¹⁰⁶ Cíl, který si žádá vymezování vůči obecnému principu by byl totiž stále neusměrněný v růstu (člověk by stál nehybně na místě s pocitem povrchní vznešenosti), čímž by se vymezoval vůči puzení vůle ducha a nebyl by tedy vznešený a krásný, jelikož krása je pouze hodna nejvkusnějšího, láskyplného života.¹⁰⁷ Takový jedinec nezkontroloval svoji přirozenou životní potřebu (své zvíře) a je napjatý jako tygr před skokem.¹⁰⁸ Jakožto učenec a bojovník je na konci cesty, a aby mohl skočit do krásna, musí se odvrátit od své síly a slabosti, jimiž se vyznačuje jeho povaha. Musí couvat předtím, než učiní skok.¹⁰⁹ O jaký skok se ale jedná? A na jaký cíl se musí zaměřit?

4. JINÁ DOBA, JINÝ ČLOVĚK

Vkus jako takový nám byl Nietzschem již v mnoha podobách vyložen, pokusme se ho tedy přesněji uchopit, než přistoupíme k výkladu o posledním cíli člověka. Vkus bychom mohli chápat jako cosi, co se pojí s naším hodnocením libého a nelibého, čímž může být jak estetika,

---

¹⁰² Nietzsche tuto fázi „proměny ducha“ nazývá velbloudem pro jeho klanění a sílu nést těžké břímě, viz. Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra*, s. 37.

¹⁰³ Nietzsche tuto fázi „proměny ducha“ nazývá lvem, který bojuje se zlatým drakem, jenž dí „musíš“, viz. Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra*, s. 39.

¹⁰⁴ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 34, afor. 26.

¹⁰⁵ Metaforicky by jako provazolezec takto spadl z provazu, jenž je natažen mezi špatným a dobrým vkusem, viz. Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra*, s. 25.

¹⁰⁶ Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra*, s. 211.

¹⁰⁷ Nietzsche, F., *Radostná věda*, s. 206–207, afor. 345.

¹⁰⁸ Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra*, s. 209.

¹⁰⁹ Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 198, afor. 280.

tak i morálka. Pokud je nám však hodnocení ze své podstaty vlastní už tím, že se podílíme na životě, znamená to, že samotný život se zakládá na hodnocení. Pokud bychom si měli vytyčit cíl člověka, byl by to „klasický“ cíl: mít a žít dobrý život. Znamená to tedy, že bychom měli poslouchat život bez otázek a bez naší individuální iniciativy, pokud je nám zaručený spokojený naturalistický život? To bychom se pravděpodobně přiblížili spíše zvířeti nežli nejvkusnějšímu člověku, avšak krok k dobrému vkusu to vskutku je, je to stále pouhý „krok“, a nikoliv „skok“. Ačkoliv je naše vlastní vůle sama rovněž nutná, její nejlepší uplatnění v návaznosti na přirozené puzení si necháme nakonec jakožto protilek vůči úpadku vkusu. Předtím než si představíme úpadek vkusu a protilek vůči úpadku, musíme zkoumání zasadit do správného období, které nám původ úpadku přiblíží.

4. 1. Historický smysl

Ohlédneme-li se za minulostí, můžeme vypožorovat, že obecným principem se ustanovovala struktura kultury na základě její přirozené a vznešené vůle k moci, jelikož docházelo k rozvoji mravů, řeči a umění: tím se rozvíjela a vrcholila (vznikla konečně zralá kultura). Lidé ze vznešené kultury (jako např. Voltaire a Saint-Évremond) téměř nenáviděli „laissez aller“ neboli princip, podle nějž je třeba „nechávat [věcem] volný průběh“, který se pojí spíše s naší moderní dobou. S nehybným zaměřením chuti a zdrženlivostí ke všemu co nebylo vlastní těmto povrchně vznešeným lidem, se uzavírali do svých vlastních idejí a neměli obdiv pro cizí: viděli v jiných kulturách nedokonalost a podřadnost, jelikož věřili, že jejich kultura dosahovala dokonalosti.¹¹⁰ Takto se ale kvůli své soběstačnosti oddělili i od těch nejlepších věcí světa.¹¹¹

Kultury a z nich vycházející způsob života stály v minulosti odděleně nad sebou, avšak nyní se slévají do nás „moderních duší“, jak píše Nietzsche.¹¹² Přitakáváme spíše laissez aller a stáváme se chaosem ve svobodě a nejsme již vázáni k završenosti vyšších kultur. Naše instinkty nás opouštějí, a „duch“ v tomto shledává výhodu pro sebe sama – je svobodnějším, jelikož má prostor pro volný seberůst a sebezdokonalování.¹¹³ K takovému slévání kultur, kterému Nietzsche přezdívá „polobarbarství“, došlo kvůli demokratickému mísení stavů a ras.¹¹⁴ Úplné barbarství by nemělo žádnou strukturu a vymezovalo by se vůči všem uspořádaným společnostem, ale polobarbarství se pohybuje mezi různými spolky a čerpá z nich inspiraci, ačkoliv je bohužel stále neusměrněné.

Přes polobarbarství se k nám dostal „historický smysl“, což je schopnost uhodnout odstupňování hodnot, podle kterých žily národy a lidé lpějící na obecném principu, a taktéž schopnost rozlišovat a vidět vztahy mezi autoritou hodnot a autoritou působících sil (neboli

---

¹¹⁰ Tamt., s. 137, afor. 224.

¹¹¹ Tamt., s. 137, afor. 224.

¹¹² Tamt., s. 136, afor. 224.

¹¹³ Tamt., s. 136, afor. 224.

¹¹⁴ Tamt., s. 136, afor. 224.

vztah mezi pánem a otrokem).¹¹⁵ Zkráceně je historický smysl orientace ve způsobu žití a v hierarchii hodnot různých kultur.

Historický smysl by se pro vznešeného člověka vyšší kultury jevil jako smysl nevznešený, nesrozumitelný a úplně zbytečný.¹¹⁶ Ačkoliv díky historickému smyslu překypujeme nenáročností, nesobečností, skromností, plností sebepřekonání a vstřícností, tak v porovnání se završenými kulturami se naše „volná“ doba jeví jako méně vkusná: nesoustředěností degradoval náš vkus a vše, co je s ním spojené nám dělá potíže (procítění, znovu vychutnání).¹¹⁷ Ctnost historického smyslu se zdá být nutným protikladem dobrému vkusu z pohledu člověka vyšší kultury. Láká nás nezměrně a nekonečno, i míra je nám cizí: „dosahujeme *svého* blaženství teprve tam, kde jsme také nejvíce – v *nebezpečí*.“¹¹⁸

Takové nebezpečí a nekonečno však není špatné, naopak nás vede k usměrnění našich individuálních hodnot přes naši otevřenost bolesti, pokud ovšem nespochýme na nějakém jiném společném obecném principu, jenž by omezoval naši individualitu.

4. 2. Úpadek vkusu a zproblematizování kultury

Samotný úpadek vkusu ještě nebyl zcela tematizován, avšak byl už mnohokrát zmíněn v předchozích kapitolách, proto bude tato podkapitola pokusem o shrnutí a doplnění dosud řečeného, a zakomponování Nietzscheho úvah do situace 20. století.

Pokud bychom přijali dobrý vkus jako správné hodnocení na základě naslouchání svému intelektuálnímu svědomí, bylo by poslouchání obecného svědomí zcela nevkusné, čímž by byl i samotný akt nezvoleného instinktivního jednání vnuceného obecným principem úpadkem našeho vkusu a potenciálu. Ne nadarmo říká Nietzsche tomuto slepému tažení „úpadek člověka“ nebo „stádní instinkt“:

„Ohyzdnost znamená *úpadek typu*, rozpornost a nedostatek souřazenosti vnitřních žádostí, – ohyzdnost značí upadání *řídící a řadící* síly, psychologicky mluveno: ‚vůle‘.“¹¹⁹

Jak bylo již zmíněno, zavrnutí své jedinečné vůle kvůli obyčejnosti je známkou úpadku vůle a samotného člověka. Posloucháním obecného principu jedná člověk dle vůle k moci (jelikož není možné ji nenásledovat), ale zvrhuje vůli svého ducha, což by se dělo i v případě vyšší kultury. V tomto případě nezáleží na tom, jak moc je jedinec ve své nebo jiné kultuře erudovaný, jestliže nakonec neusměrní svoji vůli k tomu, aby svou kulturu opustil a osamostatnil se. Kultura právě jakožto „krocení člověka“ nezasahuje do hloubky, čímž dává přístup degeneraci vůle jedince, a proto je nutné navrácení k přírodě, které je v jistém smyslu

---

¹¹⁵ Tamt., s. 136, afor. 224.

¹¹⁶ Tamt., s. 136, afor. 224.

¹¹⁷ Tamt., s. 138, afor. 224.

¹¹⁸ Tamt., s. 138, afor. 224.

¹¹⁹ Nietzsche, F., Kabeš, J., *O životě a umění*, s. 71.

zotavením
a vyléčením člověka z kultury.¹²⁰

Je ale pozoruhodné, že dobrý vkus Nietzsche pozoroval v završených vyšších kulturách, kde nebyla ani špetka *laissez aller*, ačkoliv tyto kultury kritizoval právě pro jejich uzavřenost, čímž se k *laissez aller* opět přikláněl. Je tu rozehrána jakási vratká rovnováha protikladností, která se odehrává v osamostatněném jedinci, což je rovněž pozoruhodné, jelikož jak Nietzsche poznamenává:

„po nejdelsí dobu trvání lidstva neznal člověk nic strašnějšího, než se cítit jednotlivcem”.¹²¹

Neposlouchat obecné svědomí a oceňovat sebe podle vlastní míry a váhy bylo tehdy totiž v rozporu s vkusem, čímž jsme se také vzhledem k završeným kulturám změnili. Nietzsche se ale nemá v úmyslu navracet do těchto nesvobodných dob, a ani nechce zůstat v moderní době ulpívající na volnosti a rovnosti, kde upadá vůle k odpovědnosti sobě samému a s ní vše, co se s ní pojí (síla velet, smysl pro úctu, smysl pro podřízení se, veliká vášeň).¹²² Místo toho se snaží spojit tyto dvě protikladnosti v novém způsobu života, který také bude řešením problému úpadku vkusu.

„Naše náboženství, mravní nauky i filosofie jsou projevy upadání člověka. *Hnutí proti tomu: umění.*“¹²³

4. 3. Svobodný duch a umění

Ať už si můžeme o naslouchání obecnému principu a povrchní vznešenosti myslet cokoli, byly tyto proměny cíle vůle nutné k poslední proměně, která vypovídá o dobrém vkusu, o nejvyšším způsobu života a tím pádem o nejvyšším člověku. Tímto cílem je osvobozující umělecká tvorba, jelikož právě vidění umělcovo je jednou z nejdůležitějších předloh optiky života: umělec díky svému uměleckému aktu může naplňovat svoji fysis a stát se tak spokojeným, svobodným a mocným.¹²⁴ V umění je totiž člověk plně zaujatý, jelikož se jedná o zájem a hodnocení své vůle, která život nahlíží, čímž je člověk plně schopen přehodnocení svých hodnot – umění je tímto zmocněním života, čímž připomíná stavy živočišné síly.¹²⁵ V umění je život „nejprůhlednější“, jelikož mezi životem a uměním je niterná sounáležitost.¹²⁶ Tato sounáležitost spočívá právě na estetickém stavu, kterým člověk dochází ke skutečně správnému morálnímu jednání:

---

¹²⁰ Tamt., s. 22.

¹²¹ Nietzsche, F., *Radostná věda*, s. 119, afor. 117.

¹²² Nietzsche, F., Kabeš, J., *O životě a umění*, s. 43.

¹²³ Tamt., s. 65.

¹²⁴ Kouba, P., *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 102.

¹²⁵ Nietzsche, F., Kabeš, J., *O životě a umění*, s. 74.

¹²⁶ Tamt., s. 65.

„Estetický stav oplývá bohatstvím *prostředků sdělovacích* a současně neobyčejnou *citlivostí* na podněty a náznaky.“¹²⁷

Vnímání jemných odstínů živočišných blahocitů a žádostí je citlivostí estetického stavu, který pokud vyzraje v určité vyjadřování uměleckou tvorbou, se stane rozvinutím k duševnu řazeného psychomotorického sdílení – tím se umění stává prostředkem řeči a sympatie, jelikož člověk dokáže tímto s touto citlivostí vnímat i potřeby a city druhých lidí.¹²⁸ Citlivost, o které zde Nietzsche mluví, by se dala jednoznačně přirovnat k Humeově jemnosti vypěstěné díky znalostem, kterými jedinec oplývá, a díky zkušenostnímu poznávání, kterým si vytříbil svůj vkus, načež i svůj soud. Ten se však objevuje v přehodnocení svých osobních hodnot a v celkovém životním jednání, a nejen v posuzování uměleckých děl, jako je tomu u Huma. Avšak soudem to nekončí, naopak začíná nový život nekonečného tvoření, v němž následujeme cíl svého ducha ve svobodném pohybu a růstu.¹²⁹ Co jiného je svobodný duch, nežli jedincova zvládnutá rozpornost protikladů svobody a zákonitosti? Svoboda rozhodování v zákonitém životním puzení je právě onou důležitou „krásou“, jež definuje umělce – v ní je skutečně mocný a tím je jeho vůle k moci utěšována.¹³⁰ Umělec dokáže jemně vnímat celý svět jako umělecké dílo v opojení vzniklém propojením těchto stavů, čímž mohou srůstat.¹³¹

Umění jsme definovali jako poslední proměnu cíle vůle, ve které se může duch umělce svobodně vznášet, ale jak k umění dojít? Byly předloženy dva stavy: zákonitost a svoboda. Úplná svoboda *laissez aller* je nám chaosem, pokud není správně usměrněna zákonem, kterému jsme se od počátku věnovali na své cestě za dobrým vkusem. Naučili jsme se naslouchat a klekat před něčím vyšším, než my sami jsme – dokázali jsme se omezit. Poté jsme se naučili překonat naše mistry v našem neustálém vzdělaném pochybování – dokázali jsme se stát završenými. Nyní se musíme stát mistry našeho života a pozměnit náš zákonodárný pohled na nás samotné, čímž k sobě začneme mít úctu: to však jedině, když si budeme sami sebou jisti a nebudeme se neustále snažit dokazovat si svou vznešenost, jelikož neustálé dokazování moci je její prokázaná absence.¹³² Pokud se jedinec stal mistrem, již se jím nesnaží stát, jelikož jím je. Toto je skutečná vznešenost jedince, který nelpí na jistotách mimo něj samého a místo toho svoji moc uplatňuje uměleckou tvorbou, jelikož přehlédl všechny své síly a slabosti, kterými se vyznačovala jeho povaha, a tím dal styl svému charakteru: usměrnil svoji vůli ducha.¹³³ Vše, co by se vůči formě ducha vymezovalo, by jím nebylo haněno, nýbrž by bylo dáno stranou a využito pro pohled z dálky – ukazovalo by to mimo jedince a mimo jeho zájmy, čímž by bylo nezměrné a jemu nevlastní: „každý element vyhlíží jako plod umění a rozumu, a ještě i nedostatek potěší naše oko.“¹³⁴ Jedincovo oko bylo očištěno a již nemá v úmyslu nenávidět

---

¹²⁷ Tamt., s. 85.

¹²⁸ Tamt., s. 70, 85–86.

¹²⁹ Tamt., s. 21.

¹³⁰ Tamt., s. 77.

¹³¹ Tamt., s. 72.

¹³² Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*, s. 201, afor. 287.

¹³³ Nietzsche, F., *Radostná věda*, s. 167, afor. 290.

¹³⁴ Tamt., s. 167, afor. 290.

to, co mu je nevlastní, a tím se stal krásným a spokojeným oproti povrchně vznešenému jedinci ze završené kultury minulosti.

Jedinec se tedy na své cestě musí prvně zasvětit tzv. Apollinskému stavu, jenž je vůlí k míře a podřízení se řádu, a kterému je krása jeho vítězstvím: „*Klam Apollónův: Věčitost krásného tvaru, aristokratické zákonodárství: „Tak tomu má vždy býti.“*“¹³⁵ Stává se znalcem klamu ideální krásy, kterou posléze svobodou utiňuje, čímž slévá stav Apollinský s jeho protikladem, jímž je stav Dionýský. To jest pudovým úsilím po jednotě a svobodě, ve kterém se zrcadlí chuť k životu v rozpoložení – naplňujeme jím věci smyslem a obsahem díky opojení a krutosti.¹³⁶

„*Dionýsos: Smyslovost a hrůznost. Pomíjivost by mohla být vykládána jako požitek plodící a ničící síly, jako neutuchající tvoření.*“¹³⁷

Umělec jako svobodný duch tedy dokáže přijímat sobě nevlastní vkus různých kultur svým anořečením nekonečnu a nezměrnou, čímž říká své Ano rovněž životu samému, i nejtrpčí strasti, jež z něj může vycházet: „je na to dost silný, plný, zbožšťující“.¹³⁸ Svobodný duch vidí svět mladě (jako dítě): plněji a kouzelněji, jelikož je v něm jistý druh opojení, který je jeho vysokým pocitem moci – pociťuje úžas a žehnání i těm nejhroznějším vlastnostem života, jelikož díky nim sílí jeho vůle.¹³⁹ A v tomto utrpení a nouzi napětí nových potřeb může dojít k samotnému přehodnocení hodnot, jelikož tím začne vnímat problematiku starých hodnot, pokud je vskutku oddaně zažívá, jelikož pouhá nauka ničeho nedosáhne.¹⁴⁰ Jakožto svobodný duch zažívá díky svojí jemnosti výjimečné stavy, které jsou příbuzné s chorobnými jevy: „je nemožno být umělcem a nebýt chorobným“.¹⁴¹

V dionýském květu je dána míra, a právě tím se musíme stát nadnárodnějšími a řečtějšími: podle Nietzscheho se máme navrátit k pohanskému jihu, jelikož právě Řecko bylo první syntézou všeho východního a samotným počátkem evropské duše.¹⁴² K takovému pohanství, které překypuje životem a plností ducha – k takovému pohanství, které uznává bytí samo o sobě natolik svatým, aby ospravedlnilo i nesmírnost strasti.¹⁴³

---

¹³⁵ Nietzsche, F., Kabeš, J., *O životě a umění*, s. 66–68.

¹³⁶ Tamt., s. 67–70.

¹³⁷ Tamt., s. 66–67.

¹³⁸ Tamt., s. 63–67.

¹³⁹ Tamt., s. 67–73.

¹⁴⁰ Tamt., s. 54–55.

¹⁴¹ Tamt., s. 86.

¹⁴² Tamt., s. 59–61.

¹⁴³ Tamt., s. 62–63.

ZÁVĚR

Ačkoliv je Nietzsche od Huma obdoby vzdálený celé století, myšlením mají k sobě vskutku blízko, pomineme-li jejich prvotní úmysly k sepsání předložených textů. Oba autoři nahlízejí na tematiku vkusu naturalistickým okem, kterým vracejí člověka s jeho přirozenými popudy zpět k soudu vkusu jako k něčemu, co je obdoby a místem relativní. Ucelenou pravdu nehledají v samotných ideálech, spíše v nich vnímají potenciální problém sporu mezi různými kulturami, bereme-li v potaz přirozenou potřebu zastávání svého ideálu, která je pro člověka důležitá stejně jako uchování vlastního života. Humeův cíl v textu *O měřítku vkusu* spočíval v představení vkusu a s ním spjatého nejlepšího možného úsudku napříč všemi možnými ideály kultur. Nietzsche jako by přejímal tento záměr a dochází k ještě rozsáhlejší závěrům, neboť se snaží o propojení života s uměním, díky němuž se může jedinec přiblížit vlastní situaci rozhodování: „Rozhodování založené na optice života musí být tudíž možno popsat v termínech estetického soudu.“¹⁴⁴

Od ideálů kultur, které závisejí na obecném principu, se chce Nietzsche vzdálit svojí úvahou o podstatě uměleckého tvoření, jež je protilékem vůči nemoci zvané „kultura“, která pro člověka představuje úpadek, a tedy úpadek jeho vkusu, jenž směřování života jedince zrcadlí. Pokud jedinec naslouchá slepě své kultuře, je jí ovládán a jeho vůle chřadne. Oproti tomu jedinec uzdravený naslouchá sebejistě pouze svým pravidlům, které vycházejí z přehodnocených hodnot. Svoji krásu a jednotu stylu si ale svobodný duch nevybájl, musel si projít třemi různými proměnami, kde naslouchal, překonal vnější rozkazy, a nakonec se stal tím, kdo určuje pravidla. Vše díky jednomu konstantnímu stimulantu, kterému se jedinec naučil říkat své „Ano“: bolesti. Ta je svojí podstatou něčím, co vyžaduje věčný návrat – člověk, pokud žije, tak vyžaduje bolest a neulpívá na neustálém pohodlí, což znamená, že se otevírá nezměrnému a neustále se zdokonaluje, aby dosáhl spokojenosti, která vyžaduje konstantní pohyb. Svobodný duch takto protančí život: musí se naučit kroky, překonat pravidla tance, a poté tančit, jak si usmyslí – tím dal jednotný styl svému tanci a již tancuje skoro přirozeně syntézou disciplíny a svobody. Jsou tu však ale jiné tance, které nezná, proto neváhá a touží se naučit a využít další, nyní s touhou po neustálém opakování celého procesu učení, překonávání a tvoření – touto touhou po naplňování a předávání se stává krásným a dokonalým.¹⁴⁵

Toto řešení úpadku vkusu však dbá na individuálním prožívání a tvoření, které je možné jedině v jednotě jedinečného prožívání, ve kterém člověk dosahuje nejpřirozenějšího a zároveň nejspokojenějšího života, což znamená, že jedinec nemá za potřebí se za svoji nespokojenost mstít druhým: „Nietzschova potřeba neústí tudíž ani v obecné řešení, ani ve skepsi: staví nás před nutnost vlastního hodnocení jako rozumějícího bytí ve světě.“¹⁴⁶

A pokud je kultura něčím úpadkovým, tak je rovněž něčím ohyzdným a mstivým, jelikož ohyzdnost je protiklad umění – protiklad božské hbitosti tančícího.¹⁴⁷ Z tohoto důvodu se

¹⁴⁴ Kouba, P., *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 102.

¹⁴⁵ Nietzsche, F., Kabeš, J., *O životě a umění*, s. 71.

¹⁴⁶ Kouba, P., *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 234.

¹⁴⁷ Nietzsche, F., Kabeš, J., *O životě a umění*, s. 84–85.

Nietzsche snaží opustit veškeré obecnosti jako národnosti, rasy, kultury – jsou mimo člověka a nedbají na něj (ať už ze stránky jedinečnosti nebo z naturalistické).¹⁴⁸ Člověk na sebe dbá jedině v aktivní angažovanosti na životě prostřednictvím umělecké tvorby.

---

¹⁴⁸ Tamt., s. 44–46.

POUŽITÁ LITERATURA

- Drapela, N., *A matter of taste: Nietzsche and the structure of affective response*. *Inquiry*, Volume 63, Number 1, Sept. 2019 [cit. 10. 6. 2024]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/0020174X.2019.1669979>, s. 85–103.
- Hume, D., *O měřítku vkusu*. Přel. R. Niederle. In: Niederle R., *Estetika*. Brno, Vutium 2004.
- Kouba, P., *Nietzsche: filosofická interpretace*. Praha, Československý spisovatel 1995.
- Nietzsche, F., *Mimo dobro a zlo*. Přel. V. Koubová. Praha, OIKOYMENH 2021.
- Nietzsche F., *O životě a umění*. Přel., uspoř. J. Kabeš. Olomouc, Votobia 1995.
- Nietzsche, F., *Radostná věda*. Přel. V. Koubová. Praha, Československý spisovatel 1992.
- Nietzsche, F., *Tak pravil Zarathustra*. Přel. O. Fischer. Praha, Rybka Publishers 2018.
- Safranski, R., *NIETZSCHE Biografie jeho myšlení*. Přel. P. Váňa. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2021.
- Scruton, R., *Krása*. Přel. A. Roreitnerová. Praha, OIKOYMENH 2021.